

У результаті плідної співпраці збільшилися ділова активність, зовнішньоторговельний оборот міста. Співробітництво з містами Європейського Союзу – це вагомий внесок у євроінтеграційні процеси України в результаті посилення кооперації й партнерства. Подальше розширення зв'язків між містами, беззаперечно, матиме важливе значення як для Луцька, так і для Волинської області загалом.

Список використаної літератури

1. Мікула Н. А. Транскордонне співробітництво: навч. посіб. / Н. А. Мікула, В. В. Толкованов. – К. : Вид-во «Крамар», 2011. – 259 с.
2. Налагодження співпраці між містами України і Польщі / за заг. ред. О. І. Соскіна. – К. : Вид-во «ІТС», 2005. – 152 с.
3. Прокопенко А. Е. Международные связи городов / А. Е. Прокопенко // Власть. – 2009. – № 4. – С. 58–60.
4. Брест [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.lutsk.ua/citizen/brest>
5. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?page=2&nreg=280%2F97-%E2%F0>
6. Звіт управління міжнародного співробітництва і проектної діяльності за 2006 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.vip.lutsk.ua/UserFiles/File/zvit_06.doc
7. Звіт діяльності управління міжнародного співробітництва та проектної діяльності за 2010 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.vip.lutsk.ua/UserFiles/File/2011/umspd.doc
8. Луцьк–Хелм. Співпраця триває [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://toplutsk.com/biznews-news_21.html
9. Міста-партнери [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.lutsk.ua/citizen/mista-partneri>
10. Офіційний сайт Асоціації міст України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.auc.org.ua/>
11. Посольство Республіки Польща у Києві [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.kijow.polemb.net/index.php?document=90>
12. Реалізація співпраці Волинської області та Люблінського воєводства Польщі в культурній сфері в межах євро регіону «Буг» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ukrpolnauka.wordpress.com/2011/11/01/>
13. Реалізовані проекти [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.lutsk.ua/citizen/realizovani-proekti>
14. Статут м. Луцька [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.lutsk.ua/sites/default/files/statut-lutska.pdf>
15. Транскордонна співпраця набирає обертів [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://gurt.org.ua/articles/913/>
16. Управління міжнародного співробітництва та туризму [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.lutsk.ua/upravlinnya-mizhnarodnogo-spivrobitnictva-ta-turizmu>

Статтю подано до редколегії
21.02.2012 р.

УДК 339.92

І. З. Цюпа – аспірант Волинського національного університету імені Лесі Українки

**Перебудова системи чинників підвищення ефективності
транскордонного співробітництва**

Роботу виконано на кафедрі міжнародних економічних відносин ВНУ ім. Лесі Українки

У статті досліджено теоретико-методологічні питання транскордонного співробітництва в роботах вітчизняних та іноземних науковців. Висвітлено основні чинники, які стоять на перешкоді підвищенню ефективності транскордонного співробітництва, а також перспективи й можливі шляхи реалізації повноцінного та ефективного співробітництва. У контексті наведених чинників проаналізовано проблемні моменти та запропоновано можливі шляхи їх розв'язання.

Ключові слова: транскордонне співробітництво, чинник, ефективний розвиток.

© Цюпа І. З., 2012

Цюпа И. З. Перестройка системы факторов повышения эффективности трансграничного сотрудничества. В статье исследованы теоретико-методологические вопросы трансграничного сотрудничества в работах отечественных и иностранных учёных. Освещаются основные факторы, которые препятствуют повышению эффективности трансграничного сотрудничества, а также перспективы и возможные пути реализации полноценного и эффективного сотрудничества. В контексте приведенных факторов проанализированы проблемные моменты и предложены возможные пути их решения.

Ключевые слова: трансграничное сотрудничество, фактор, эффективное развитие.

Tsyupa I. Z. The Rebuilding of Cross-Border Cooperation Effectiveness Increase Factors' System.

Theoretical-methodological questions of cross-border cooperation in the works of domestic and foreign scientists are investigated in the article. The major factors, which impede the cross-border cooperation effectiveness increase, and also the perspectives and possible ways of full and effective cooperation realization. In the context of factors, underlined in the article, the problematic moments are analyzed and the possible ways of their solving are proposed.

Key words: cross-border cooperation, factor, effective development.

Постановка наукової проблеми та її значення. Транскордонне співробітництво в Україні стає одним із важливих напрямів європейської інтеграції, що здійснюється на регіональному рівні й починає посідати провідне місце в процесі формування її регіональної політики. Поглиблення транскордонного співробітництва відкриває нові можливості для активізації господарської діяльності на периферійних територіях й підвищення їх конкурентоспроможності через мобілізацію природно-ресурсного потенціалу сусідніх територій. Повноцінний розвиток неможливий, якщо в нього на шляху стоїть безліч перешкод. На сьогодні пріоритетним завданням стає перебудова системи чинників ефективного розвитку транскордонного співробітництва та подолання наявних перешкод.

Аналіз останніх досліджень та публікацій із цієї проблеми. Окремі теоретико-методологічні й методичні питання ефективного розвитку транскордонного співробітництва розробляли такі вчені, як Г. В. Балабанов, П. Ю. Беленький, Б. М. Данилишин, В. О. Дергачов, М. І. Долішній, В. П. Нагірна, О. Г. Топчієв, Л. Хомич, О. І. Шаблій та ін.

Дослідженням інтеграційних процесів у транскордонних регіонах України займалася З. О. Петренко. На її думку, прикордонне співробітництво – один із ключових засобів інтеграції України до Європейського Союзу. Згідно із З. О. Петренко, розвиток прикордонних відносин полягає в поєднанні торговельної та інвестиційно-коопераційної співпраці між прикордонними територіями сусідніх держав.

Одними з перших робіт у напрямі дослідження транскордонного співробітництва були праці Б. П. Клімчука, П. В. Луцишина, Н. П. Луцишин.

Мета цієї статті – дослідження процесу перебудови системи чинників підвищення ефективності транскордонного співробітництва. Для її досягнення потрібно розв'язати низку **завдань**, а саме:

- 1) проаналізувати наявні проблеми, які перешкоджають інтенсифікації та покращенню якості транскордонного співробітництва;
- 2) визначити можливі способи розв'язання проблемних питань;
- 3) запропонувати нові підходи до підвищення ефективності транскордонного співробітництва.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результати дослідження. Повноцінний і комплексний розвиток господарства країни неможливий без усебічного розвитку її регіонів. Під регіоном слід розуміти частину території країни, відмінну від суміжних теренів, із певним поєднанням природно-географічних, соціальних, економічних, демографічних, національно-культурних, екологічних та інших ознак. Вони повинні характеризуватися єдністю й цілісністю, бути комплексуютьовальними. Регіон може як збігатися з межами адміністративно-територіальної одиниці, так і об'єднувати території кількох таких одиниць [3].

Сьогодні питання розвитку та взаємодії регіонів, відносин регіональних і центральних органів влади є надзвичайно актуальними для України. Адже відсутність обґрунтованої політики регіонального розвитку держави на попередньому етапі призвела не лише до зростання диспропорцій та загострення економічних і соціальних проблем, а й до суттєвої економічної й суспільно-політичної дезінтеграції держави [1].

Проведення регіональної політики у світі зазвичай здійснюється внаслідок появи різних рівнів розвитку регіонів і наявності специфічних регіональних проблем. Зважаючи на розміри території

України, неоднаковий природно-ресурсний потенціал різних місцевостей, відмінності в розміщенні продуктивних сил, традиції культури населення та особливості політичних поглядів, проведення регіональної політики є непростим, але важливим завданням.

На сьогодні існує низка причин, які обумовлюють необхідність розробки регіональної політики, а саме:

- розпад єдиного народногосподарського комплексу СРСР та лібералізація зовнішньоекономічної діяльності, що призвело до необхідності встановлення нових міжрегіональних зв'язків як усередині держави, так і за її межами;
- становлення державності України, що висунуло нагальну необхідність створення національного господарського комплексу на базі ефективного використання всіх місцевих ресурсів, переваг раціонального територіального поділу праці;
- економічна криза, яка по-різному охопила економіку регіонів і позначилася на їхньому соціально-економічному становищі;
- перехід до ринкових відносин, роздержавлення й приватизація, відмова від багатьох важливих соціальних гарантій [3].

Лише комплексний підхід може подолати негативні тенденції розвитку регіонів, а також розв'язати економічні, соціальні, екологічні питання. При цьому оптимальне поєднання всієї множини об'єктів природи, суспільства й такої територіальної організації їх функціонування, при якій регіональні природно-суспільні системи мали б стабільну здатність до стійкого розвитку та відтворення, стає пріоритетним. В умовах зростаючого дефіциту природних, матеріальних, територіальних, економічних й інших ресурсів і критичності екологічної ситуації слід забезпечити умови стійкого відтворення природних та суспільних систем.

Зміни економічної ситуації в одному регіоні завжди позначатимуться на економічній ситуації в інших, адже регіони в державі пов'язані безпосередньо й опосередковано.

Ці моменти потрібно враховувати при розробці регіональної політики в державі як у галузі економічної діяльності, так і в соціальній сфері. Важливою умовою подолання кризових явищ та забезпечення економічного зростання є перебудова управління регіональним розвитком у напрямі розширення прав і самостійності регіонів щодо вирішення багатьох питань економічного та соціального характеру [1].

Що стосується транскордонного співробітництва, то Україні властиві значні потенційні можливості щодо його розвитку, вона має 1390 кілометрів сухопутного кордону з країнами ЄС. Особливістю транскордонного співробітництва України є те, що воно відбувається не тільки на кордонах України з країнами ЄС, а й на кордонах із країнами, що не входять до складу ЄС – Росією, Білоруссю та Молдовою.

Транскордонне співробітництво як елемент державної політики сьогодні займає достатньо важливе місце в системі пріоритетів як соціально-економічного розвитку, так і європейської інтеграції України. Проте проблемою є те, що рішення, які приймаються органами державного управління стосовно розвитку ТКС, недостатньо повно враховують реальний стан справ та не опираються на ґрунтовні дослідження в цій сфері.

Опираючись на експертні оцінки, можна сформулювати перешкоди розвитку ТКС прикордонних регіонів на сучасному етапі європейської інтеграції нашої держави:

1. Насамперед, це відсутність належно налагоджених комунікаційних зв'язків між різними сегментами ТКС та ефективної взаємодії між місцевими органами державної влади й представниками підприємницького та громадського середовищ;
2. Не менш важливою перешкодою є наявність суттєвих обмежень щодо використання адміністративних і фінансових важелів органів місцевого самоврядування в Україні;
3. Відсутність належного кадрового забезпечення;
4. Недосконалість інформаційного складника системи ТКС українських регіонів;
5. Критичний стан використання європейського досвіду з питань регіоналізму в Україні;
6. Наявність значних об'єктивних перешкод на шляху розвитку ТКС.
7. Низький рівень залучення організацій громадянського суспільства до діяльності та реалізації цілей єврорегіонів;
8. Недосконалість системи моніторингу й оцінки вже реалізованих транскордонних проектів [4].

Європейське населення давно усвідомило значення та переваги співпраці в транскордонному просторі, де потреба стабільності, покращення життєвого рівня населення, усунення обмежень, які спричиняють роз'єднання людей і організацій у прикордонних регіонах, стають основою такого співробітництва. Європа розуміє, що для повноцінного функціонування транскордонного співробітництва вкрай необхідні:

– *законодавче та нормативно-правове забезпечення розвитку транскордонного співробітництва* (питання правового забезпечення реалізації політики транскордонного співробітництва мають дуже важливе значення для його подальшого розвитку). На сьогодні в Україні вже сформувалася досить розвинута нормативно-правова база з питань транскордонного співробітництва, яка включає в себе правові інструменти Ради Європи, що ратифіковані Верховною Радою України та стали частиною національного законодавства; інші акти національного законодавства (закони, підзаконні акти тощо); угоди про транскордонне співробітництво тощо);

– *інституційне забезпечення транскордонного співробітництва* (транскордонне співробітництво повинно розглядатися як складовий елемент та невід'ємна частина державної регіональної політики України. Усе це обумовлює необхідність подальшого розвитку національного законодавства України, зокрема створення більш ефективної державної підтримки, а також посилення координації транскордонного співробітництва, насамперед за участю Міністерства регіонального розвитку, будівництва й житлово-комунального господарства України, Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, Міністерства закордонних справ України та інших центральних органів виконавчої влади);

– *ресурсне забезпечення транскордонного співробітництва; як кадрове, так і фінансово-економічне* (розвиток транскордонного співробітництва обумовлює необхідність ресурсного забезпечення ТКС, що включає як кадрове, так матеріально-фінансове забезпечення) [2].

Розв'язання проблем, які перешкоджають розвитку транскордонного співробітництва, є комплексним питанням, що має враховувати специфіку окремих галузей.

У системі ключових чинників розвитку транскордонного регіону М. І. Долішній відзначив оптимізацію розміщення продуктивних сил, тобто просторову локалізацію населення, інформації, засобів виробництва, а також інфраструктурного забезпечення [3].

Сьогодні прийнято виділяти зовнішні та внутрішні чинники, що обумовлюють структурні зміни економіки транскордонного об'єднання [1].

У цій статті концентруємо увагу на чинниках, що перешкоджають повноцінному розвитку транскордонного співробітництва, і способах їх подолання.

Створення необхідних правових засад, розвиток національного та європейського законодавств є необхідною передумовою для подальшого розвитку транскордонного співробітництва.

Так, наприклад, у випадку обмеження національними законодавствами прикордонних відносин, кваліфікуючи їх виключно як міжнародні, варто добитись ухвалення й гармонізації правових стандартів на всіх рівнях – міжнародному (Європейському), національному та регіональному (через закони або підзаконні акти).

Суб'єктам прикордонного співробітництва слід надати статусу юридичної особи й фінансової автономії за відсутності останніх.

Украй важливим є укладання двосторонніх та багатосторонніх угод між відповідними державними органами місцевого самоврядування для достатнього рівня нормативно-правового забезпечення транскордонного співробітництва.

Посилення розвитку місцевої й регіональної демократії та децентралізації зможе значно допомогти в боротьбі з централізацією державних повноважень. Заходи з питань міжрегіонального співробітництва перестануть розглядатись як сфера виключної компетенції держави (без їх делегування органам місцевого (регіонального) самоврядування). Свобода дій регіонів та громад у їхніх стосунках зі своїми прикордонними регіонами-сусідами в такому випадку значно розшириться.

Не менш корисним буде створення специфічних структур за участі прикордонних громад по обидва боки кордону, а також визначення керівних принципів (моделей) із питань транскордонного співробітництва для діалогу, які б об'єднували представників державного та приватного секторів. Водночас повинно вирішитися питання щодо відсутності адекватних структур (органів) для реалізації проектів транскордонного співробітництва.

Ще одним чинником, який негативно впливає на повноцінний розвиток транскордонного співробітництва, є невирішені культурні та мовні питання. І справді, на шляху до розвитку прикордонного співробітництва стоять культурні й психологічні відмінності, які є однією з причин існування стереотипів серед населення прикордонних районів. Зазначена культурна «дистанція» може значно ускладнити розвиток транскордонного співробітництва [2].

Рада Європи запропонувала низку заходів для підтримки розвитку ТКС. У своїй Рекомендації (2005) 3 Комітет міністрів Ради Європи пропонує урядам країн-членів здійснити такі заходи:

- застосовувати принципи багатомовної освіти під час розробки політики вивчення іноземних мов;
- мотивувати суб'єкти транскордонного співробітництва до інтеграції освітянської роботи та заходів із лінгвістичної підготовки до загальних стратегій розвитку транскордонного співробітництва;
- забезпечити спільні дії у вивченні мов країн-сусідів у транскордонних районах під час співпраці з цими країнами;

Окрім усього, суб'єкти транскордонного співробітництва мають у своєму розпорядженні ресурси для розробки «комунікативних стратегій», за допомогою яких можна переконати населення в корисності прикордонного співробітництва. Це можуть бути різного плану шкільні підручники, карти, газети, брошури та періодичні видання. Проведення конференцій і круглих столів задля інформування місцевого населення про явище транскордонного співробітництва та його важливість сьогодні також є важливим кроком на шляху до розв'язання питання непоінформованості прикордонного населення.

Що стосується економічної сфери, то, поза всяким сумнівом, відмінності в рівні й темпах економічного розвитку регіонів Європи здійснюють негативний вплив на розвиток транскордонного співробітництва.

Слід зазначити, що зменшення диспропорцій у розвитку регіонів є одним із пріоритетних завдань діяльності як національних урядів, так і Європейського Союзу.

Так, різний рівень економічного розвитку прикордонних регіонів можна виправити за рахунок діяльності, спрямованої на забезпечення економічного й соціального єднання відповідних регіонів, а перепони, спричинені високим рівнем конкуренції, – за рахунок визначення спільних економічних інтересів.

Забезпечення відкритості економічного та соціально-економічного життя прикордонних регіонів, а також створення транскордонних рад із соціально-економічних питань повинно допомогти в розв'язанні питань відсутності прикордонних зв'язків між соціально-економічними партнерами й закритості внутрішніх ринків і прикордонних регіонів. Фіскальні та митні проблеми можна розв'язати через реалізацію заходів із питань фіскального вирівнювання в транскордонному вимірі, а спекуляції з нерухомістю в транскордонних районах зникнуть за умови спільного контролю над операціями з нерухомістю в транскордонному вимірі [2].

Сьогодні актуальними й невирішеними питаннями залишаються складність, вартість і тривалість процедур оформлення віз та отримання закордонних паспортів, уключаючи наявність черг у консульствах і посольствах, ставлення працівників консульських установ до бажаючих отримати візи, складність і частоту отримання (заміни) закордонних паспортів. Вільне пересування громадян є однією з фундаментальних свобод, гарантованих законодавством Європейського Союзу. Право на вільне пересування надає громадянам можливість жити та працювати в різних країнах – членах Європейського Союзу. Це право на вільне пересування в межах Європейського Союзу стосується не лише працівників, але й інших категорій населення, таких як студенти, пенсіонери та ін. [3].

На основі вітчизняного й зарубіжного досвіду можна виділити такі пріоритетні питання для розвитку транскордонного співробітництва:

1) *заходи з охорони навколишнього середовища та запобігання природним і техногенним катастрофам* (тут можна здійснити низку заходів, серед яких – розробка програм із захисту навколишнього середовища, створення транскордонних природних парків, реалізація спільних ініціатив із підвищення якості питної води та якості води в річках й озерах тощо);

2) *територіальне планування та сталий розвиток* (реалізація узгоджених політичних заходів, які стосуються управління земельними ресурсами в транскордонних регіонах, та гармонізація планів використання земельних ресурсів);

3) *розвиток інфраструктури транспорту й комунікацій* (серед різних здійснюваних заходів особливу увагу слід приділити вдосконаленню роботи окремих автошляхів та залізниць, оптимізації роботи громадського транспорту, а також налагодженню роботи пропускових пунктів);

4) *економічний розвиток і туризм* (у цій галузі найбільш важливими заходами є забезпечення регулярного обміну інформацією з питань соціально-економічного розвитку, моніторинг транскордонних банківських трансакцій, співпраця з питань постачання енергоносіїв, організація діалогу між асоціаціями працевластців та приватними компаніями тощо);

5) *охорона здоров'я й надання соціальних послуг* (чимале значення мають такі заходи, як покращення соціального захисту для працівників прикордонних районів, створення транскордонних баз даних щодо безробітних громадян, розробка спільних заходів із розв'язання проблем безробіття, особливо стосовно молодих громадян, а також укладання угод між фондами медичного страхування щодо покриття витрат на лікування зазначених працівників по обидва боки кордону);

6) *міжлюдські контакти, розвиток гуманітарного співробітництва* (тут ідеться про обмін фахівцями, студентами, молоддю, організацію співпраці між університетами, створення спільних транскордонних навчальних закладів, упровадження навчальних програм, зокрема з вивчення мов відповідних країн, забезпечення обопільного визнання дипломів про освіту, організацію культурних обмінів, концертів та інших заходів культурного відпочинку);

7) *упровадження інновацій у транспортному співробітництві, створення транскордонних кластерів, технопарків, логістичних центрів* [2].

Висновки. На сьогодні існує чимала кількість чинників у різних сферах (соціально-економічній, екологічній, національно-культурній тощо), які або сприяють або, навпаки, перешкоджають успішному розвитку транскордонного співробітництва. Перед Україною стоїть важливе завдання із трансформації системи цих чинників для досягнення максимально ефективного регіонального розвитку та транскордонного співробітництва. Для цього не зайвим було б залучитися досвідом сусідньої Європи. Такий процес є складним, багатостороннім і комплексним, але при здійсненні вдалих заходів держава зможе досягнути високого рівня транскордонного співробітництва зі своїми сусідами й продовжувати повноцінно розвиватись.

Перспективи подальших досліджень. Дослідження перебудови системи чинників підвищення ефективності транскордонного співробітництва повинне проводитися з урахуванням наведених особливостей та перспектив розвитку, одним із напрямів якого є розробка нових проектів й обґрунтування їх доцільності.

Список використаної літератури

1. Основні чинники сучасного регіонального розвитку [Електронний ресурс] // Режим доступу : http://knowledge.allbest.ru/law/2c0b65625b3bd78a4c43a88521316c27_0.html
2. Мікула Н. А. Транскордонне співробітництво : [навч. посіб.] / Н. А. Мікула, В. В. Толкованов. – К. : Вид-во «Крамар», 2011. – 259 с.
3. Специфіка проведення регіональної економічної політики в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ebooktime.net/book_178_glava_70_10_%D0%A2%D0%95%D0%A1%D0%A2%D0%98.html
4. Чернявська М. К. Чинники та шляхи розвитку транскордонного співробітництва прикордонних регіонів України в рамках Європейської політики Сусідства та Партнерства / М. К. Чернявська [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/15_APSN_2010/Economics/66992.doc.htm.

Адреса для листування:

43021, м. Луцьк, вул. Винниченка, 28, каб. 102.

Статтю подано до редколегії
16.02.2012 р.